

Prostorová segregace ve školství

Mgr. Veronika Bazalová
Mgr. Lucie Obrovská, Ph.D.

Oddělení rovného zacházení
Kancelář veřejného ochránce práv

Brno, 25. dubna 2017

Obsah

1. Právní úprava
2. Soudní rozhodnutí
3. Dobrá praxe
4. Diskuse

1. Právní úprava

Právo na vzdělání a zákaz diskriminace

- Listina základních práv a svobod – právo na vzdělání (čl. 33), základní práva se zaručují všem bez rozdílu rasy, sociálního původu, příslušnosti k etnické menšině (čl. 3)
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 14, čl. 2 DP)
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace – „Smluvní státy zvláště odsuzují rasovou segregaci...“ (čl. 3)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech – „vzdělání má ... napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi rasovými, etnickými ... skupinami“ (čl. 13)

Školský zákon

- **zásada rovného přístupu ke vzdělávání** bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana (§ 2 odst. 1)
- obec je povinna zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky dětí svých občanů, vymezuje **školské obvody** (§ 178)

Antidiskriminační zákon

- **přímá diskriminace** – jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě než by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci (§ 2 odst. 3)
- **nepřímá diskriminace** – znevýhodnění na základě zdánlivě neutrálního kritéria nebo praxe (§ 3 odst. 1)
- segregaci jako jednu z forem diskriminace neuvádí

Zásada „*separate but equal*“

- Massachusetts (USA) – na sklonku 18. století kvůli rasistickému ponižování žádost afroamerické komunity, aby mohly jejich děti navštěvovat vlastní školu
- *Plessy v. Ferguson* (Nejvyšší soud USA, 1896) – zásada „*separate but equal*“ má všeobecnou platnost
- *Brown v. Board of Education of Topeka* (Nejvyšší soud USA, 1954) – oddělená vzdělávací zařízení jsou inherentně nerovná, zásada „*separate but equal*“ zrušena

2. Soudní rozhodnutí (+ 1 případ VOP)

Evropský soud pro lidská práva

- Sampanis proti Řecku (2008) – nepřijetí do místní ZŠ, protesty rodičů z majority, umístění do zvláštních tříd v přístavbě
- Oršuš proti Chorvatsku (2010) – segregace na základní škole ve výlučně romských třídách (pro neznalost jazyka), dočasnost
- Sampani proti Řecku (2012) – pokračování případu Sampanis, vytvoření nové školy navštěvované výlučně Romy
- Lavidia proti Řecku (2013) – ZŠ navštěvovaná výlučně Romy, státní orgány nepřijaly účinná desegregační opatření, což vedlo k diskriminaci

Maďarsko

- Miskolc (2006) – ekonomická a správní integrace škol, původně samostatné školy se staly jedním zařízením v různých budovách, školské obvody však nedotčené, spojení škol bez současné změny školských obvodů zachovalo segregaci
- Hajdúhadház (2008) – dvě školy, každá tři budovy, hlavní budova (lépe vybavená) 20 % Romů, další dvě až 100 % Romů, soud ustanovil znalce pro přepočítání Romů (ve spolupráci s místní romskou samosprávou)
- Győr (2012) – v průběhu soudního řízení město změnilo školské obvody, bez efektu – rodiče ze střední třídy měli stále možnost nechat děti zapsané na jiné škole, romské děti by musely daleko dojíždět, příslib neotevření žádné nové třídy

Slovensko

- Šarišské Michaľany (2012) – romské třídy na samostatném patře školní budovy

„Žalovaná škola ... uváděli argumenty pro segregovanou výuku romských dětí, které považovali za ‚praktické‘ (např. měli souhlas rodičů romských dětí, romské děti spolu vychází lépe, bez konfliktu s neromskými dětmi, romské děti ‚nezdržují‘ ne-romské žáky ve výuce, romské děti takto dosahují lepších výsledků atd.). Tím shrnuli čistě segregační argumenty, které jsou velmi vzdálené od tak potřebného inkluzivního přístupu, a jedná se o argumenty, dle názoru odvolacího soudu, zjevně ve prospěch nežádoucího status quo, který není přínosný pro společnost, který se každý snaží změnit a který pomalu, ale s pravděpodobností blížící se jistotě, vede k zesílení napětí mezi romskou a neromskou populací...“

- Stará Ľubovňa (2016) – v lokalitě Podsadek navštěvují místní ZŠ výlučně romské děti

Česká republika

- Krásná Lípa (VOP) – tři třídy (dvě běžné, jedna alternativní), rozdělení dětí do tříd na základě testu školní zralosti, romští žáci v jedné třídě (méně kvalitní vzdělávání)
- Ostrava (2017) – obtěžující výroky ředitele školy o nutnosti regulovat počet přijímaných romských žáků

„Obzvláště pro romské děti, které musí často již v raném věku čelit předsudkům a odsudkům majoritní společnosti, v důsledku čehož jsou mnohem zranitelnější než děti z majority, je téměř životně důležité, aby při svém prvotním kontaktu [se základní školou] získaly pocit přijetí a důvěry. Dětská duše si velmi citlivě všímá toho, zda je okolím přijímána či nikoliv, a chová-li se škola k němu již při prvním setkání odmítavě či dokonce nepřátelsky, pak se nelze divit, že se jeho postoje nejen ke škole, ale potažmo i ke všem veřejným a státním institucím stanou v budoucnu hostilními ... Škola jako veřejná instituce se nesmí bránit přílivu romských dětí v obavách z reakce většinové společnosti, ale naopak by měla většinové společnosti dokázat, že i velký počet romských dětí ve třídách může znamenat vysokou kvalitu výuky.“

2. Dobrá praxe

Bulharsko

- desegregace ve Vidinu (od roku 2000) – 12 škol, kampaň motivující romské rodiče zapisovat děti do běžných škol, přijímání romských dětí do běžných škol + zabránění opětovné segregaci ve třídách, odborná podpora + možnost dohnat látku, zajištění jídla pro nejchudší děti, integrované mimoškolní aktivity, doprava (busing, taxi služba)

Česká republika

- Krnov (2007), Sokolov (2011) – nově vymezené školské obvody, zrušení segregované školy, vhodná opatření:
  - přechod učitelů ze zrušené školy na ostatní školy
  - rovnoměrnost zatížení škol (max. 2 až 3 žáci na třídu)
  - příprava na nové žáky pozitivním „naladěním“
  - předchozí společné seznamovací aktivity slučovaných kolektivů
  - doučování mimo školu v lokalitě
  - spolupráce NGOs a škol (doučování, volnočasové aktivity)
  - financování obědů

(blíže viz publikace Rozšířit řečiště hlavního vzdělávacího proudu – Sociální inkluze žáků a transformace vzdělávacího systému v Krnově a v Sokolově)

Nápravná opatření

- desegregační plány (postupné rozpouštění romských tříd a škol)
- busing (svážení romských dětí autobusem do jiných nesegregovaných škol)
- nové nastavení školských obvodů
- zapojení více asistentů pedagoga (romských i z majority, zajištění bezpečného klimatu ve třídách)
- plány inkluze a desegregace nejen na úrovni státu, ale i na úrovni krajů a obcí
- v USA se opouští koncept desegregace na základě rasy, klíčový je příjem rodiny

3. Diskuse

Otázka 1

Které konkrétní kroky dělá nebo dělala (případně plánuje) Vámi zastupovaná organizace pro vyšší zastoupení romských žáků v ne-Romy navštěvovaných školách/škole? Popište prosím jak „své“ aktivity, tak postupy ve spolupráci s orgány města, místní samosprávou apod.

Otázka 2

Pracují pracovníci Vámi zastupované organizace s rodiči romských a rodiči neromských žáků? Pokud ano, jak a s jakým efektem?

Otázka 3

Snažíte se také Vy nebo Vaši kolegové motivovat romské žáky k přihlášce na nesegregované školy? Setkáváte se s obavou romských rodičů přihlásit své dítě do těchto škol kvůli případné šikaně?

Otázka 4

Které orgány či subjekty se Vám vyplatilo oslovit, když jste potřebovali navázat spolupráci právě v otázce desegregace ve vzdělání?

Otázka 5

Které základní překážky podle Vašeho názoru brání podpoře desegregace českého školství? Zkuste se prosím zamyslet nad konkrétními překážkami a tím, jak by k jejich naplnění mohla přispět veřejná ochránkyně práv, orgány města nebo městských částí, Agentura pro sociální začleňování, případně školy samotné. Touto otázkou nemáme na mysli problematiku vyššího zastoupení Romů v bývalých zvláštních školách a jejich vzdělávání podle přílohy Rámcového vzdělávacího programu pro děti s mentálním postižením, byť i to představuje stále nedořešený problém českého školství.

Otázka 6

Setkali jste se ve městě, v němž působíte, nebo v okolních regionech, s následujícími situacemi? Můžete krátce promyslet, jak byly tyto situace řešeny?

- a) Ve městě/vesnici je jen jedna škola, tudíž pro všechny spádová. Vedení školy / zřizovatel namítají, že kvůli romským dětem sledují obrovský odliv neromských dětí. Proto je patrný posun v nastavení zřizovatele i vedení školy, spočívající v tom, že další Romové nebudou na škole vítáni.
- b) Ve městě je více škol, spádové oblasti jsou logicky nastaveny podle blízkosti trvalého pobytu dítěte. To však vede k prohlubování sociální exkluze Romů (jedna ze škol je vnímána coby škola pro „problémové“, pro sociálně znevýhodněné, resp. pro romské děti z vyloučených lokalit).
- c) Ve městě sice funguje jedna škola, kde se vzdělávají neromské děti s romskými, ale Romové jsou ve „své“ třídě (vznikly paralelní třídy jednoho ročníku, v jedné z nich jsou Romové, v druhé nikoliv).
- d) Ve městě bez větších protestů kterékoli strany funguje už několik let model spočívající v tom, že místní Romové docházejí na školu nyní nesoucí název „základní škola“, typově jde o bývalou školu zvláštní.

Otázka 7

Znáte některé případy měst, v nichž se daří bojovat s exkluzí Romů či žáků s odlišným mateřským jazykem z „majoritních“ škol? Tj. ve městě není žádná škola, v níž by se vzdělávali výhradně nebo téměř výhradně romští žáci, případně cizinci, žáci s odlišným mateřským jazykem, žáci z vyloučených lokalit? Jak k tomu došlo?

Vaše připomínky, dotazy z „parkoviště“

Děkujeme za pozornost

Kontaktní informace

Mgr. Veronika Bazalová

tel. 542 542 254

veronika.bazalova@ochrance.cz

Mgr. Lucie Obrovská, Ph.D

tel. 542 542 255

lucie.obrovska@ochrance.cz

Kancelář veřejného ochránce práv

Údolní 39

602 00 Brno

Czech Republic

www.ochrance.cz

www.eso.ochrance.cz

www.facebook.com: Veřejný ochránce práv – ombudsman

www.twitter.com/ochranceprav